

Yönetici ve Öğretmen Gözü ile COVID-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Özel Gereksinimli Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimine Etkileri

The Effects of Distance Education Applications in COVID-19 Process on Social Skills Development of Students with Special Needs from the Perspective of Administrators and Teachers

Dr. Öğr. Üyesi Nedime KARASEL^{ID}¹, Nevzat KARA^{ID}²

Öz

Yapılan bu araştırmada, COVID-19 pandemisi süresince gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarının; özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri yönünden gelişimleri üzerinde yarattığı etkileri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı temel alınmıştır ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada; 2020-2021 Eğitim-öğretim yılında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı, 10 farklı devlet ilkokulunda görev yapan 10 özel eğitim öğretmeni ve 5 farklı devlet ilkokulunda yöneticilik yapan 5 okul müdürü çalışma grubu olarak kullanılmıştır. Özel gereksinimli öğrencilerin becerilerini geliştirmek konusunda, uzaktan eğitimin yaratmış olduğu etkileri belirlemek için çalışma grubuna, araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu 5 adet soru sorulmuştur. Verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiş ve her bir görüşme 40-45 dk. sürmüştür. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda; COVID-19 pandemisi sürecinde yüz yüze eğitimin yerine geçen uzaktan eğitim uygulamalarının, özel eğitim öğrencilerine sağladığı yararın tartışılır durumda olduğu görülmüştür. Bulgulara göre, uzaktan eğitim kesinlikle yüz yüze eğitimin yerini tutmamakta, sadece “hiç eğitim olmamaktansa, en azından uzaktan da olsa bazı uygulamalar yapılıyor” anlayışı ile devam etmektedir. Bulgulara göre, fikir ve uygulama bakımından olumlu bir adım olsa dahi özel öğretim öğrencilerinin özel durumlarından dolayı beklenen başarıya ulaşamamıştır. Bulgularda, özellikle sosyal becerilerin öğretilmesi ve geliştirilmesi konusunda, uzaktan eğitim uygulamalarının özel gereksinimli öğrenciler açısından yetersiz kaldığı ve bu konuda eksiklik yaşandığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, özel eğitim, sosyal beceri gelişimi, uzaktan eğitim

Makale Türü: Araştırma

Abstract

In this research, it is aimed to reveal the effects of distance education applications carried out during the COVID-19 pandemic on special needs students' development in terms of social skills. The research was based on the qualitative research approach and semi-structured interview technique was used. In the research; In the 2020-2021 academic year, 10 special education teachers working in 10 different public primary schools affiliated to the TRNC Ministry of National Education and Culture and 5 school principals working in 5 different public primary schools were used as the study group. In order to determine the effects of distance education on improving the skills of students with special needs, 5 open-ended questions developed by the researchers were asked to the study group. The data were obtained using a semi-structured interview form and each interview took 40-45 minutes. it took. The obtained data were analyzed using the content analysis method. As a result of the research; It has been seen that the

¹Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nkarasel@ciu.edu.tr

²Dinar Rehberlik ve Araştırma Merkezi, nevat.np@gmail.com

Atf için (to cite): Karasel, N.ve Kara, N. (2024). Yönetici ve öğretmen gözü ile COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri gelişimine etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-15.

benefits of distance education applications, which replace face-to-face education during the COVID-19 pandemic, for special education students are debatable. According to the findings, distance education does not take the place of face-to-face education, it just continues with the understanding that "at least some applications are made even from a distance, rather than no education at all". According to the findings, even though it is a positive step in terms of idea and practice, the expected success could not be achieved due to the special circumstances of special education students. In the findings, it has been revealed that distance education applications, especially in the teaching and development of social skills, are insufficient for students with special needs and there is a deficiency in this regard.

Keywords: COVID-19, special education, social skills development, distance learning

Paper Type: Research

Giriş

COVID-19 olarak kısaltılan salgının genel adı, "Koronavirüs hastalığı 2019" olarak bilinmektedir. Bu hastalık, insanları etkileyen, şiddetli akut solunum yolu sendromu Koronavirüsü 2'nin (SARS-CoV-2) neden olduğu bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olarak kabul edilmektedir (ICD, 2020). İlk olarak 2019 yılında Çin'in Vuhan şehrinde keşfedilmiş olan hastalık (WHO, 2020a), keşfinden bu yana dünya çapında yayılarak 2019-2020 koronavirüs pandemisine yol açmış durumdadır (Hui DS ve diğ., 2020, s. 1; WHO, 2020b). Tüm Dünya'ya yayılmış olan salgın; Kuzey Kıbrıs'ta ilk kez 10 Mart 2020 tarihinde, adaya Almanya'dan gelen turist kafilesinde bulunan bir kişide görülmüş olup (KKTC Sağlık Bakanlığı) ardından hızlı bir şekilde tüm adaya yayılmıştır.

İnsanlar doğumundan itibaren yaşamları boyunca sürecek bir eğitim ve öğretim sürecine girmektedir. Bu süreç ailede başlayıp okul hayatı ile desteklenmekte ve yaşam boyunca devam etmektedir. Eğitim en çok kabul gören tanımı ile bireyin hayatında kasıtlı ve istendik olarak davranış değiştirme sürecidir (Ertürk, 2016, s. 9) Ülkemizde eğitimin kontrolü MEB'de (Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığında) olup kendi içerisinde kademeli bir oluşuma sahiptir. Bu oluşumda eğitimin ilk kademesi, ilköğretim bölümü olup okulöncesi dönemi (4-5 yaş) ve ilköğretim (6-11) kapsamaktadır (KKTC MEB). İlköğretimin her iki basamağında da özel eğitimden ve özel gereksinimi olan çocuklardan bahsetmek mümkündür.

Özel eğitim, özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için özel olarak yetiştirilmiş ve eğitim almış personeli, bireylere özel geliştirilmiş eğitim programlarını ve yöntemleri kapsamaktadır. Özel eğitim; özel gereksinimli bireylerin, tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak tanımlanmaktadır (Balcı, 2018, s. 97). Özel eğitim diğer yandan, öğrencinin kendisine özgü bireysel gereksinimlerini karşılamak için özelleştirilmiş bir içeriği, ortam ve hizmetleri gerektirmektedir (Acar, 2014, s. 44).

Özel eğitimde erken yaşta eğitime başlamak ve bireyin eğitimine devam ederken çevresinden de koparılmasını sağlamak önemli bir ilkedir. Özel eğitimin bir ilkesi de, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin sosyalleşmesine ve sosyal becerilerine olumlu etkiler katmaktır. Sosyal beceriler; günlük hayatta görevleri yerine getirebilmek için sahip olunması gereken becerilerdir. Yaşar-Ekici (2015, s. 3) sosyal beceri kavramını; toplumda kabul görülür bir hayat sürdürebilmek için sözlü veya sözsüz olan bilişsel beceriler olarak tanımlamaktadır. Farklı sosyal ortamlarda kullanılan göz teması, yüz ifadesi, beden duruşu, ses tonu, sesin ve konuşma yüksekliği gibi sosyal ortamlarda iletişim kurabilmek önemli sosyal beceriler arasına girmektedir (Kılıç, 2016, s. 26). Sosyal beceri kavramının yapılan tüm tanımlarında ortak olarak, sosyal becerilerin; iletişim, uyum ve etkileşim bileşeninden oluştuğunu belirtmektedirler (Boz ve diğ., 2018, s. 140). Yapılan araştırmalar; sosyal becerileri gelişmiş olan çocukların, sosyalleşme konusunda daha başarılı olduğunu göstermektedir. Topluma uyum sağlayan bireylerin, sosyal davranış açısından yeterli düzeye gelmesi için bireyin gelişim dönemine uygun sosyal becerileri kazanması ve hayatlarında uygulaması önemlidir. Gelişim özelliklerine uygun gelişim gösteren bireylerin de özel gereksinimli bireylerin de toplum içerisinde kabul

görüldür şekilde yaşayabilmesi için sahip olunması gereken en önemli becerilerin başında sosyal beceriler gelmektedir. Bununla birlikte, sosyal becerilere sahip olmak ile sosyal yeterliliğe sahip olmak aynı anlama gelmemektedir. Yapılan araştırmalar özel gereksinimli bireylerin bir takım sebeplerden dolayı, yeterli sosyal becerilere sahip olamadıklarını veya sosyal becerilere sahip olmalarına rağmen sosyal yeterliliğe sahip olmakta zorlandıklarını göstermektedir (Dağseven, 2018, s. 33). Bu bakımdan özel gereksinimi olan bireylerin, sosyal becerileri kazanmak adına, özel eğitim ile birlikte özel ilgi ve alaka ile eğitim almaları oldukça önemlidir (Noz, 2018, s. 46).

İnsanların var olan davranışlarını geliştirmeleri ile sonradan edinilmesi beklenen istendik davranışlara “eğitim ihtiyacı”, bu ihtiyacın herhangi bir ayırım olmadan, herkes için eşit biçimde giderilmesine ise “eğitim hakkı” denmektedir. Bununla birlikte ne yazık ki; COVID-19 salgının ortaya çıkmasının ardından, “eğitim hakkı” kavramında ve “eşit eğitim” sunulması noktasında bir takım eksiklikler su yüzüne çıkmıştır. Salgın dolayısı ile okullarından uzak kalan binlerce öğrenciye, ders kayıplarının önlenmesi için MEB birtakım önlemler almış, ilköğretim kademesinde de bazı radikal kararlar alınarak, gönüllü öğretmenlerin de desteği ile uzaktan eğitim uygulamalarına başlanmıştır. Fakat ne yazık ki ülkemizde; alt yapı, donanım eksiklikleri ve eğitimcilerin teknolojik anlamdaki yeterlilik düzeylerinden kaynaklanan nedenlerden ötürü, uzaktan eğitim uygulamalarında “eğitim hakkı” konusunda öğrencilere eşit imkânlar sunulamamıştır.

Özellikle COVID-19 pandemisi ile ülkemizde daha da popüler olan, uzaktan eğitim; geniş iletişim ağları veya yerel iletişim ağları kullanılarak, internet tabanlı olarak yapılan ve uzaktaki bütün bireylere ulaşılmasını sağlayan eğitim sistemi olarak ifade edilebilir (Sakarya, 2011, s. 16). Bu eğitim biçimi; zaman kavramındaki kolaylığı, yer esnekliği sunması ve küresel öğrenme olanağı sağlamasından dolayı günümüzün gelişen teknolojik dünyasında kendisine önemli bir yer edinmiş durumdadır. Uzaktan eğitim; öğrenme kolaylığı yanında, öğrenmede sınırları kaldırması, sanal kütüphaneler yaratması ve duvarları olmayan okul ortamları sunması açısından da günümüzde tercih edilen eğitim modelleri arasına girmiştir (İlgaz ve Aşkar, 2009, s. 29).

Gelişim düzeyleri, yaş grubuna bağlı olarak düzenli bir şekilde devam eden öğrenciler için, uzaktan eğitim bir alternatif olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, gelişim düzeyleri normalden farklı olan, özel gereksinimli öğrenciler için; verilecek olan eğitim de özel olmalıdır (Çelikten, 2018, s. 5). Özel eğitim; gelişim özellikleri bakımından akranlarından farklı ve özel olan öğrencilere verilen eğittir (Akçamete, 2009, s. 29; Ataman, 2004, s. 15). Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler; çeşitli nedenlerden dolayı akranlarından farklı şekilde, gelişimsel özelliklerine uygun olarak eğitilmelidirler (Eurybase, 2009, s. 103). Bu noktadan hareketle bu araştırmada, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerle COVID-19 pandemisi süresince gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarının; eğitimi alan bireylerin, sosyal beceri yönünden gelişimleri üzerinde yarattığı etkileri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Amaca bağlı olarak ise aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- 1- MEB tarafından pandemi sürecinde yürütülen özel gereksinimli bireylere yönelik uzaktan eğitim uygulamaları konusunda katılımcı görüşleri nelerdir?
- 2- Katılımcıların uzaktan eğitim uygulamaları ile özel gereksinimli bireylerin eğitilebilirliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 3- Katılımcıların sosyal beceri eğitiminin, uzaktan eğitim uygulamaları yolu ile sağlanabilmesi konusundaki görüşleri nelerdir?
- 4- Katılımcı görüşlerine göre, özel gereksinimli bireylerde sosyal beceriler geliştirmek amacı ile uzaktan eğitim uygulamalarında ne gibi etkinlikler yapılabilir?
- 5- Katılımcı görüşlerine göre, uzaktan eğitim uygulamaları ile özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri gelişimi sağlanmaya çalışılırken, okul yöneticilerine ne gibi roller düşmektedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, araştırma deseninde esneklik olması, algıların ortaya konmasını sağlaması ve tümevarımcı bir analize sahip olması gibi önemli özelliklere sahip bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 43).

Araştırmada nitel yöntemlerden en sık kullanılanı, görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmenin, nitel çalışmada kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olmasının nedeni, bu yöntemin bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyim ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve konuşmayı temel almasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 148). Araştırmada, görüşme tekniğinin 3 türünden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, görüşme sorularının önceden belirlendiği ve bu sorularla verilerin toplandığı bir tekniktir (Karasar, 2020, s. 150).

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim-öğretim yıllarında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı devlet ilkokullarında çalışan yöneticiler ve öğretmenler oluşturmaktadır. 5 okul yöneticisi ve 10 öğretmen olmak üzere, toplam 15 kişiden oluşan çalışma grubu, “amaçlı örnekleme” yaklaşımına uygundur. Amaçlı örnekleme, zengin veri elde edileceğini düşünülen durumların derinlemesine incelenmesi olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 136).

Amaçlı örnekleme uygun olarak çalışmada seçilen yöneticiler ve öğretmenler, adanın farklı bölgelerinde görev yapan ve araştırmacılar tarafından önceden tanınan, kolay ulaşılabilen “kolay ulaşılabılır durum örneklemesine” uygun kişilerdir.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, “yarı yapılandırılmış görüşme” tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmacılar önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formunu hazırlar. Görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir, kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırılmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000, s. 546).

Araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme soruları; “COVID-19 salgını, özel eğitim, uzaktan eğitim, özel eğitimde sosyal becerilerin geliştirilmesi, sosyal becerilerin geliştirilmesinde yönetici rolleri” gibi kavramlarını içine alacak şekilde belirlenmiştir. Görüşme sorularının iç geçerliliğini sağlamak için görüşme soruları; ikisi eğitim yönetimi alanında uzman, biri de Türk dili üzerinde uzman olan üç alan uzmanına gösterilmiştir. Daha sonra üç ilkokul öğretmeni ve bir okul yöneticisi ile soruların pilot uygulaması yapılmış ve böylece görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Oluşturulan görüşme soruları şu şekildedir:

Soru-1:

COVID-19 salgını döneminde, MEB tarafından ilköğretimdeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uzaktan eğitim uygulamaları hakkında görüşleriniz nelerdir?

Sonda: Sizce uygulamalar yeterli midir?

Soru-2:

Sizce uzaktan eğitim uygulamaları ile özel eğitim öğrencilerinin eğitimi mümkün müdür?

Sonda: Uzaktan eğitim ile özel eğitim öğrencileri hangi alanlarda eğitilebiliyor? Hangi alanlarda eğitimleri eksik kalıyor?

Soru-3:

Özel eğitim öğrencilerinin, başta salgın döneminde olmak üzere, uzaktan eğitim uygulamalarında sosyal beceri yönünden geliştirilmeleri mümkün müdür?

Sonda: Sosyal beceri eğitimi uzaktan eğitim yolu ile sağlanabilir mi? Nasıl sağlanabilir?

Soru-4:

Başta sosyal beceri gelişimi olmak üzere; özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 salgını döneminde, eğitiminin sağlanabilmesi için, uzaktan eğitim uygulamalarında ne gibi etkinliklere yer vermek gerekir?

Sonda: Bu etkinliklerin yapılabilmesi için, süreç içerisinde kimlerden destek alınabilir? Alınabilecek destek ve yapılabilecek uygulamalar hakkında örnekler verir misiniz?

Soru-5:

Özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 salgını döneminde, uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi için okul yöneticilerine ne gibi görevler düşmektedir?

Sonda: Okul yöneticileri bu süreci nasıl yönetebilir?

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada verilerin çözümlemesi sırasında, “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyalin sistemli bir analizi olup söylenenin ya da yazılanın kodlanarak nicelleştirilmesidir (Balci, 2015, s. 300). Miles ve Huberman (1994, s. 69)’e göre, içerik analizi dört aşamada yapılır. Bu aşamalar şunlardır: a) Verilerin kodlanması, b) Temaların bulunması, c) Kodların ve temaların düzenlenmesi, d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

a) Verilerin Kodlanması: Görüşmeler sırasında elde edilen ve çözümlenmiş bilgiler satırlara numara verilerek döküm haline getirilmiştir. Daha sonra anlamlı bütünler oluşturulacak şekilde bölümler kodlanmıştır. Kodlama listesi araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunarak “görüş birliği” sağlanmış, “görüş ayrılığı” olan konularda tartışılarak yeni düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada, görüşme yoluyla elde edilen veriler ve bunların çözümlemesiyle ilgili olarak araştırmacılar arasında oluşabilecek farklılıklar en aza indirgenmiş; bu amaçla araştırmanın her aşamasına birlikte karar verilmiştir.

b) Temaların Bulunması: Birinci aşamada belirlenen kodlar, oluşturulan kategoriler altında toplanmıştır. Böylece kodlar arasında ortak yönler bulunmaya çalışılmıştır.

c) Verilerin Kod ve Temalara Göre Düzenlenmesi: Katılımcıların görüşlerini, okuyuculara aktarabilmek için araştırmacılar tarafından her katılımcıya 1’den başlayarak numaralar verilmiştir. Görüşme sorularında, katılımcı görüşleri bulgularda verilirken, katılımcılar bu kodlamalarla anılmış (Örneğin: Ögt-1 veya O.Y-1) ve her bulguya ilişkin öğretmen görüşlerinden alıntılar yapılarak parantez içinde alıntı yapılan öğretmen kodları yazılmıştır.

d) Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması: Araştırmaya katılan öğretmenlerle görüşme sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanması bu bölümde ele alınmıştır. Bulgular ayrıntılı bir şekilde, alıntılar gösterilerek sunulmuş ve böylece araştırmanın geçerlik kısmı da güçlendirilmiştir.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmacılar, nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlilik kavramları yerine inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık gibi kavramlar kullanmayı tercih ederler. Araştırmanın inandırıcılığı için farklı uzmanların çalışmayı ve aşamalarını incelemesine başvurulabilir (Patton, 2018, s. 544). Bu amaçla araştırma sırasında, araştırmacıların isteği doğrultusunda uzman kişiler tarafından araştırma süreci boyunca incelemeler yapılmıştır. Araştırmada aktarılabirliği sağlamak için ise, ayrıntılı betimleme yapılmış ve araştırma verileri yorum yapılmadan aktarılmıştır. Yine geçerlilik ve güvenirlilik kavramları yerine kullanılan kavramlardan olan tutarlılığı sağlamak için ise, araştırmacılar verileri kodlama ve temalaştırma aşamalarında ortak karar vermişlerdir.

2.6. Araştırmanın Etik Yönü

“Yönetici ve Öğretmen Gözü ile COVID-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Özel Gereksinimli Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimine Etkileri” isimli araştırma için Uluslararası Final Üniversitesi, Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 14.12.2021 tarihli (100/050/REK.001) no’lu karar ile birlikte Etik Kurul izni alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırmada elde edilen bulgular ve bulgulara bağlı alıntılar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Katılımcıların MEB tarafından ilköğretimdeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uzaktan eğitim uygulamaları hakkındaki görüşleri

		TEMALAR			
		Olumlu Görüşler	N	Olumsuz Görüşler	N
Öğretmenler	- Yüz yüze kadar olmasa da etkili		8	-Teknolojik sıkıntılardan dolayı yetersiz kaldı	4
	-Öğrenci ve velinin istekli olması etkililiği artırdı		2	-Aile desteği eksik kaldı	3
	-Bireysel farklılıklara uygun eğitim yapılması etkili oldu		1	-Yetersiz	2
	TOPLAM		11	TOPLAM	9
Yöneticiler				-Alt yapı çok yetersiz	4
	-Yüz yüze kadar olmasa da etkili		2	-Yetersiz ama hiç yoktan iyi	1
				-Aile desteği eksik kaldı	1
	TOPLAM		2	TOPLAM	6
TOPLAM			13	TOPLAM	15

Tablo 1’de MEB tarafından ilköğretimdeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının öğretmenler ve okul yöneticileri gözünden değerlendirilmesine yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, konu ile ilgili öğretmen katılımcılardan elde edilen görüşlerden; 11 tane olumlu, 9 tane de olumsuz görüş ortaya çıkmıştır. Okul yöneticileri ise konu ile ilgili iki tane olumlu, altı tane de olumsuz görüş bildirmişlerdir. Konu ile ilgili öğretmenlerin görüşleri ağırlıklı olarak olumlu yönde iken (N=11), yönetici görüşleri ağırlıklı olarak olumsuz yöndedir (N=6).

Elde edilen görüşlere bakıldığında zaman, öğretmenlerden olumlu olarak alınan görüşler arasında en sık ifade edilen “yüz yüze eğitim kadar olmasa da özel eğitimde yapılan uzaktan eğitimin de etkili olduğu” yönündedir (N=8).

Okul yöneticilerinden elde edilen tek olumlu görüş ise, yine aynı yöndeki fikirdir. Katılımcılardan elde edilen görüşler aşağıdaki gibi örneklenebilir:

“Özel öğrencilerin eğitiminin yüz yüze olması gerektiği bilinen bir gerçektir. Yine de yüz yüze eğitimin mümkün olmadığı durumlarda, öğrencilerin tamamen eğitimden uzak kalmaması için yapılacak uzaktan eğitim de etkili olacaktır.” (Öğt.-5)

“MEB, özel eğitim öğrencileri için yeterli miktarda uzaktan eğitim uygulaması yapmadı. Yapılan tüm uygulamalar, özel eğitim öğretmenlerinin kendi çabaları sonucu olmuştur. Bu uygulamaların yüz yüze eğitimin yerini tutabileceğini düşünmüyorum ama yine de hiç eğitim verilmemesinden iyidir.” (O.Y-1)

Konu ile ilgili olumsuz görüşlere bakıldığı zaman ise, hem okul yöneticileri (N=4), hem de öğretmenler (N=4) olumsuz görüş olarak en sık “alt yapı eksikliği ve teknolojik sıkıntılardan dolayı yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının yetersiz kaldığından” bahsetmişlerdir. Olumsuz görüşlerle ilgili alıntılar ise aşağıdaki gibidir:

“Salgın döneminde MEB tarafından ilkokuldaki özel eğitim öğrencilerine yapılan uzaktan eğitimin yetersiz olduğunu düşünüyorum. İnternet ve bilgisayar eksikliğinin de uzaktan eğitimi olumsuz yönde etkilediğine inanıyorum.” (Öğt.-3)

“Uzaktan eğitim ile özel eğitim öğrencilerinin eğitilmesi mümkün değildir. Bu duruma engel olan birçok etken vardır. Bunların arasında en önemlisi ise, alt yapıda olan eksikliklerdir.” (O.Y-4)

Tablo 2. Katılımcıların uzaktan eğitim uygulamaları ile özel eğitim öğrencilerinin eğitiminin olabilirliği hakkındaki görüşleri

		TEMALAR		
		Eğitim mümkün olabilir	Eğitim mümkün olmaz	
		N	N	
Öğretmenler	- Engel düzeyine göre eğitim mümkün olabilir	3	-Akademik derslerde etkili ama beceri eğitiminde etkisiz	6
	- Uygun materyallerle kısmen eğitim mümkün olabilir	2	-Yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunmaz, mümkün değil	3
			-Mümkün değil	1
	TOPLAM	5	TOPLAM	10
Yöneticiler	-Yüz yüze kadar olmasa da etkili	1	-Mümkün değil	3
			-Dikkat ve algı toplanamaz, eğitim mümkün değil	1
	TOPLAM	1	TOPLAM	4
	TOPLAM	6	TOPLAM	14

Tablo 2’de MEB tarafından ilköğretimdeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının, özel eğitim öğrencilerinin eğitiminin mümkünlüğü hakkındaki öğretmen ve okul yönetici görüşlerine yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, konu ile ilgili öğretmen katılımcılardan elde edilen görüşlerden; beş olumlu, on olumsuz görüş ortaya çıkmıştır. Okul yöneticileri ise konu ile ilgili bir olumlu, dört olumsuz görüş bildirmişlerdir. Konu ile ilgili hem öğretmenlerin, hem de okul yöneticilerinin görüşleri ağırlıklı olarak olumsuz yönde olmuştur.

Elde edilen görüşlere bakıldığı zaman, öğretmenlerden olumlu olarak alınan görüşler arasında en sık ifade edilen “engel düzeyine göre eğitim mümkün” yönündedir (N=3). Okul yöneticilerinden elde edilen tek olumlu görüş ise, “yüz yüze eğitim kadar olmasa da etkili” şeklindeki ifadedir. Katılımcılardan elde edilen olumlu görüşler aşağıdaki gibi örneklenebilir:

“Özel eğitim öğrencilerinin engel düzeyine göre planlanan bir eğitim uygulaması ile eğitimi mümkün olabilir ve bu eğitimi uygun materyal desteği ile sağlayabiliriz.” (Öğt.-5)

“Yüz yüze eğitim kadar etkili olmayacağı ortadadır; ancak bu süreçte alternatif bir eğitim olarak en az kayıpla normale dönülmesi için uygulanabilir.” (O.Y-1)

Konu ile ilgili olumsuz görüşlere bakıldığı zaman ise hem öğretmenler (N=10) hem de okul yöneticileri (N=4), olumsuz görüş olarak en sık “uzaktan eğitimin akademik derslerde mümkün olsa bile, beceri eğitiminde mümkün olamayacağı yönündedir”. Olumsuz görüşlere aşağıdaki iki alıntıyı örnek olarak verebiliriz:

“Uzaktan eğitim ile akademik eğitim sağlanabilir ancak beceri eğitimi sağlanması mümkün değildir. Yapararak yaşayarak öğrenme imkanı sunmayacağından, mümkün değildir.” (Öğt.-9)

“Uzaktan eğitim ile özel eğitim öğrencilerinin gelişim sağlanması mümkün değildir. Dikkat ve algı toplanamaz.” (O.Y-4)

Tablo 3. Katılımcıların sosyal beceri eğitiminin uzaktan eğitim yolu ile sağlanabilir olması hakkındaki görüşleri

		TEMALAR		
		Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	
Öğretmenler	- Aile destek olursa, eğitici oyunlar çalışılabilir	3	- Sosyal beceri eğitimi uzaktan olmaz	3
	- Video ve sunumlarla desteklenirse kısmen olabilir	2	- Önce aile eğitimi yapılmalıdır	3
	- Çok sınırlı ilerleme olur	1		
	TOPLAM	6	TOPLAM	6
Yöneticiler	-Yüz yüze eğitim kadar olmasa da etkili	1	-Mümkün değil	3
			-Dikkat ve algı toplanamaz, eğitim mümkün değil	1
	TOPLAM	1	TOPLAM	4
TOPLAM		7	TOPLAM	10

Özel eğitim öğrencileri için yapılan uzaktan eğitim ile sosyal beceri eğitiminin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ile ilgili öğretmen ve yönetici görüşleri Tablo-3’te sunulmuştur. Tabloda görüldüğü gibi, konu ile ilgili öğretmen katılımcılardan elde edilen görüşlerden; altı olumlu, altı olumsuz görüş ortaya çıkmıştır. Okul yöneticileri ise konu ile ilgili bir olumlu, dört olumsuz görüş bildirmişlerdir. Konu ile ilgili öğretmenlerin görüşleri olumlu ve olumsuz yönde eşit iken (N=6), yönetici görüşleri ağırlıklı olarak olumsuz yöndedir (N=4).

Elde edilen görüşlere bakıldığı zaman, öğretmenlerden olumlu olarak alınan görüşler arasında en sık ifade edilen “aile desteği olursa eğitici oyunlar çalışılabilir” yönündedir (N=3). Okul yöneticilerinden elde edilen tek olumlu görüş ise, “yüz yüze kadar olmasa da etkili olduğu” yönündedir. Katılımcılardan elde edilen olumlu görüşlerle ilgili alıntılar aşağıdaki gibidir:

“Özel eğitim öğrencilerinin sosyal beceri gelişiminin uzaktan eğitim ile sağlanabilmesi için aile desteği ile düzenlenecek oyunlar, video ve sunumlar ile destekleme ile yine de kısmen bir gelişim sağlanabilir.” (Öğt.-5)

“Özel eğitim öğrencileri ile yapılacak uzaktan eğitim ile sosyal beceri gelişimi sağlanması, yüz yüze eğitimde olduğu gibi başarı beklenemez”. (O.Y-1)

Konu ile ilgili olumsuz görüşlere bakıldığı zaman ise, hem okul yöneticileri (N=4), hem de öğretmenler (N=6) olumsuz görüş olarak en sık “sosyal beceri eğitiminin uzaktan eğitim ile mümkün olmayacağından” bahsetmişlerdir. Olumsuz görüşlerle ilgili alıntılar ise aşağıdaki gibidir:

“Özel eğitim öğrencileri ile uzaktan eğitim yolu ile sosyal beceri gelişimi sağlamak, aile eğitimi ve desteği sağlanmadan neredeyse imkânsızdır.” (Öğt.-3)

“Uzaktan eğitim yolu ile sosyal beceri sağlanması dikkat ve algı toplanamayacağı için mümkün değildir. .” (O.Y-4)

Tablo 4. Katılımcıların özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitimi sırasında yapılabilecek etkinliklere yönelik görüşleri

	Görüşler	N
Öğretmenler	-Teknolojiden yararlanıp uygun materyal geliştirme (kitap, video, online uygulama vb.)	7
	-Öğrencilerle birebir ilgilenen aile fertlerinden destek alınmalıdır	5
	-Müzikli oyun ve etkinliklere yer verilmelidir	1
	TOPLAM	13
Yöneticiler	-Aileler konu ile ilgili eğitilmelidir	3
	-Ailelerden destek alınmalıdır	3
	-Engel türüne göre interaktif uygulamalar hazırlanmalıdır	2
	TOPLAM	8
TOPLAM		21

Tablo 4’te özel eğitim öğrencilerine, uzaktan eğitim uygulamaları ile yaptırılacak etkinlikler hakkındaki okul yöneticileri ve öğretmen görüşleri verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, konu ile ilgili öğretmen katılımcılardan elde edilen görüşler ve okul yöneticilerinden elde edilen görüşler de üç başlıkta birleştirilmiştir.

Elde edilen görüşlere bakıldığı zaman, öğretmenler en çok söylenenden başlanarak, “teknolojiden yararlanılarak uygun materyaller geliştirme” (N=7), “öğrenciler ile bire bir ilgilenen aile fertlerinden destek alma” (N=5) ve “müzikli oyun ve etkinliklere yer verme” (N=1) görüşlerine değinmişlerdir. Okul yöneticileri ise söylenme sıklığına göre sırası ile “aileler konu ile ilgili eğitilmelidir” (N=3), “ailelerden destek alınmalıdır” (N=3) ve “engel türüne göre interaktif uygulamalar hazırlanmalıdır” (N=2) görüşlerine değinmişlerdir.

Tablo 5. Katılımcıların özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim ile sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik yönetici roller hakkındaki görüşleri

	Görüşler	N
Öğretmenler	- Öğretmen-veli iletişimini sağlamak	10
	--Gerekli olan teknolojik araç-gereçleri sağlamak	7
	- Süreci takip edip aksaklıkları gidermek	1
	TOPLAM	18
Yöneticiler	- Aileleri çocukların eğitimine katmak konusunda istekli hale getirmek	5
	- Veli-öğretmen iletişimini sağlamak	3
	- Öğretmenlere kendilerini geliştirecek kurslara katılım imkânı sunmak	2
	TOPLAM	10
TOPLAM		28

Araştırmada son olarak katılımcılara özel eğitim öğrencilerinin, uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerde yönetici rollerinin ne olduğu ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Elde edilen cevaplar ise, Tablo 5’te sunulmuştur. Tabloda görüldüğü gibi, konu ile ilgili öğretmen katılımcılardan elde edilen görüşlerde en sık söylenen, “öğretmen-veli iletişimini sağlama konusunda yöneticilere görevler düşmesi” (N=10) olmuştur. Öğretmenlerden elde edilen görüşler ise sırası ile “okul yöneticilerinin, öğrencilerin eğitimi için gerekli olan teknolojik araç-gereci sağlamakla yükümlü oldukları” (N=7) ve “sürdürülen uzaktan eğitim uygulamaları sürecinin yöneticiler tarafından takip edilmesi gerektiği” (N=1) olmuştur.

Okul yöneticilerinin, uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerde kendilerine düşen rollerle ilgili görüşlere bakıldığı zaman ise, yöneticiler kendilerini en çok “aileleri öğrencilerin eğitime katma” (N=5) konusunda

sorumlu görmektedirler. Bunun dışında yöneticilerin bu süreç içerisinde kendilerine yükledikleri sorumluluklar söylenme sıklığına göre şu şekildedir: “öğretmen ve veli iletişimini sağlamak” (N=3), “süreç için gerekli olan alanlarda, öğretmenlerin kendilerini geliştirebilecekleri aktivitelere olanak sağlamak” (N=2).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Özel eğitim uygulamaları, tarih boyunca genel eğitim uygulamalarından farklılık göstermiştir. Bu farklılık; derslerin içerikleri başta olmak üzere, uygulamada kullanılan materyal farklılıkları, bireysel olarak uygulanan öğretim programları, uygulama saatlerinin içerikleri, bireylerin farklı gereksinimleri doğrultusunda, farklı özelliklere sahip alanında uzman bir ekip tarafından yürütülmesi (Cavkaytar, 2019, s. 9) gibi özelliklerle devam etmektedir. Bunlarla birlikte, genel eğitimde öğrenciye sunulacak içerikler önceden belirlenirken, özel eğitimde içerikler öğrencinin ihtiyaçlarına göre bireysel olarak belirlenmekte ve her birey için değişebilmektedir. Özel eğitimin amacı sadece akademik olarak öğrenciyi yaş grubunun seviyesine getirmek değil, özel gereksinimli öğrencilere hayatlarını devam ettirebilme becerileri kazandırmak ve sosyalleşme konusunda yardımcı olarak, üretici ve mutlu bireyler olmalarına katkı sağlamaktır (Kılıç, 2015, s. 7).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin sosyal becerilerinin, COVID-19 sürecinde hayata geçirilen uzaktan eğitim uygulamaları ile geliştirilmesini konu alan bu çalışmada, özel eğitim öğretmenleri ve okul yöneticileri uygulamaların yüz yüze eğitim kadar başarılı bulmadıklarını dile getirmişler ve hiç eğitim yapılmamaktansa, küçük bir alternatif olabileceğini savunmuşlardır. Bu bulguya benzer bir şekilde Karasel ve Diğ. (2020, s. 5), yine KKTC’deki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim alan öğrenciler üzerindeki etkisini araştırdıkları araştırmalarında, uzaktan eğitimin özel gereksinimleri olan öğrencilerin eğitimi konusunda yüz yüze kadar etkili olamayacağını savunmuşlardır.

Uzaktan eğitim süreci, özel gereksinimli öğrencilerin özel eğitim öğretmenleri ile yüz yüze çalışma olanağını ortadan kaldırdığı için özel eğitim alan öğrencilerin önemli oranda eğitim haklarından yoksun kalmalarına neden olmuştur. Mengi ve Alpdoğan (2020, s. 417) bu durumu, özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile eğitimleri yürütmesini zorlaştırdığını ve özel eğitimde en önemli role sahip özel eğitim öğretmenlerinin öğreticilik rolünün ikinci plana itildiğini vurgulamışlardır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, engel düzeyinin seviyesine bağlı olarak özel eğitim öğrencilerinin de uzaktan eğitim ile eğitilmelerinin mümkün olabileceği ortaya çıkmıştır. Katılımcılar; aile desteğinden ve teknolojiye yararlanılarak seçilecek uygun materyaller kullanarak, müzikli oyun, düzeye uygun etkinliklerle ve eğitici oyuncaklar yardımı ile özel eğitim öğrencilerine uzaktan eğitim verilebileceği konusunda görüşler belirtmişlerdir. Kargın’ın (2019, s. 72) da belirttiği gibi, özel eğitim öğrencilerinin performansı ortamın özellikleri, kullanılan materyaller, uygulanacak yöntemler, eğitimin ne zaman ve kim tarafından ne kadar süreyle verileceği gibi değişkenlerden etkilenmektedir.

Özel eğitim konusunda yapılan tüm araştırmalar; COVID-19 pandemisine bağlı olarak okulların kapanmasının, öğrenme sürekliliğini sağlamak için hükümetlere ve öğretmenlere, öğrencilere ve velilere birçok zorluk getirdiğini ortaya koymuştur (Chang ve Satako, 2020). Özellikle özel eğitim öğrencilerinin eğitiminde, araştırmanın bulgularında da görüldüğü gibi; uzaktan eğitim faaliyetleri öğretmen kontrolünden ziyade aileler aracılığıyla yürütülme noktasına gelmiştir. Mengi ve Alpdoğan (2020, s. 420) bu durumu, uzaktan eğitim sürecinde velilerine daha da büyük sorumluluklar düştüğünü ve velilerin özel eğitim öğretmenleriyle daha fazla işbirliği yapmalarının zorunluluğu doğurduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan katılımcılar, özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi konusunda, uzaktan eğitim uygulamaları ile akademik derslerde öğrencilerin eğitilebileceği konusunda inanç belirtmelerine rağmen; beceri eğitimlerinde uzaktan eğitimin yeterli olmayacağına

değınmişlerdir. Oysa ki özel gereksinimli çocukların problem davranışları ile ilgili yapılan birçok araştırmada, akademik başarıdan daha çok sosyal beceri gelişiminin önemine değinilmekte ve yapılan araştırmalarda; çocuklarla sosyal iletişimi artırıcı paylaşımlar yapılmasının, çocuğa sorumluluk verilmesinin, evde ve okulda çocukların çevreleri ile iletişim ve sosyalleşme becerilerinin geliştirilmesinin ve sosyal beceri eksikliğinin giderilmesinin, istenmeyen problemlı davranışları azaltmakta etkili olduğu vurgulanmıştır (Çelik, 2012, s. 20; Erdinç, Kaya ve İrice, 2020; Parenteau ve diğ., 2020, s. 3). Bununla birlikte Kaya (2002, s. 45) da sosyal beceri gelişiminin önemine değinmiş ve uzaktan eğitim uygulamalarının, yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilerin eğitimi konusunda, beceri ve tutuma yönelik olan davranışların kazandırılmasında etkili olamayacağını ifade etmiştir.

COVID-19 nedeni ile okulların kapanması sonucunda tüm Dünya ülkeleri, eğitim sistemini ayakta tutmak adına yenilik yapmaya zorlanmışlardır. Tüm dünyada yeni bir eğitim sistemi şekillenmeye başlamış ve bir yandan ülkeler kesintisiz öğretime devam etmek için çözümler bulmaya çalışırken, diğeri yandan da öğrenmenin kalitesini dijital erişim seviyesine yükseltmek için çaba göstermeye gitmişlerdir (Gilani, 2020). Bu süreçte, ülkelerin genellikle farklı teknolojik alt yapılarla desteklenen mevcut uzaktan eğitim olanaklarını kullanmaya çalıştıkları görülmektedir. Yapılan araştırmanın diğeri bir bulgusunda buna benzer olarak bizim ülkemizde de özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitimi için yapılan uzaktan eğitim uygulamalarında mevcut altyapının eksiklikleriyle kullanılmaya çalışıldığı fakat bu alt yapı eksikliklerinin de uzaktan eğitim uygulamalarının yetersiz kalmasına neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Ağaoğlu, İmer ve Kurubacak'a (2002, s. 45) göre, uzaktan eğitim, öğrenenlerin ve öğretmenlerin birbirlerinden uzakta olduğu, herhangi bir yerde, zamanda veya yaşta herkes için eğitim fırsatları sunmaktadır. Fakat bu süreçten herkesin eşit şekilde yararlanabilmesi için Eğitim Bakanlıklarına ve okul yöneticilerine büyük görevler düşmektedir. Fırsatların eşit şekilde sunulmaması; zaten akranlarına göre farklı gelişim düzeylerine sahip olan özel eğitim ihtiyacı öğrencileri daha da gerilemesine yol açacaktır. Giannin ve Albrechtsen (2020) bu durumu; eğitim sisteminde fırsat eşitliğinin yaratılmaması halinde, eğitim sisteminde özel eğitim öğrencileri aleyhine olan mevcut eşitsizliklerin daha da büyütüleceği, özellikle en savunmasız ve ötekileştirilmiş olanlar çocuklar için daha uzun vadeli olumsuz sonuçlar doğurabileceği ve birçok öğrencinin sosyal strese maruz kalacağı şeklinde belirtmektedirler. Bu noktada araştırmada katılımcılara son olarak, özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal becerilerinin geliştirilmesi konusundaki yönetici rollerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu konuda elde edilen bulgularda ise, öğretmen-veli iletişiminin sağlanması, eğitim için gerekli olan teknolojik araç-gereci sağlanması, sürdürülen uzaktan eğitim uygulamaları sürecinin yöneticiler tarafından takip edilmesi gerektiği gibi önemli görüşler ortaya çıkmıştır. Bunun yanında katılımcılar, süreç için gerekli olan alanlarda öğretmenlerin kendilerini geliştirebilecekleri aktivitelere katılmasına olanak sağlanması konusunda da okul yöneticilerine görevler düştüğünü belirtmişlerdir. Chang ve Satako'ya (2020) göre, uzaktan eğitim uygulamalarında özellikle küçük yaş gruplarında aile ve eğitim kurumu arasındaki iletişim önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle hemen hemen tüm ülkeler, öğretmenler ve okul yöneticileri, öğrenciler ve velilerle iletişimi desteklemek için mevcut uygulamalar ile birlikte canlı dersler ve çevrimiçi kurslar düzenlemektedirler.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara bağlı kalınarak sunulabilecek öneriler ise şu şekilde sıralanabilir:

-Uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimi olan öğrencilere verilecek eğitim ve yapılacak uygulamalarda, her öğrencinin özel durumunun ve ihtiyaçlarının birbirinden farklı olduğunu göz önüne almak gerekir. Buna bağlı olarak seçilecek olan uygulama ve etkinliklere dikkat edilmelidir.

-Uzaktan eğitim uygulamalarında özel gereksinimli öğrencilerin eğitilmesini ve de özellikle beceri kazanmasını sağlamak için, öncelikle ailelerin bu konuda eğitim alması ve bilgilendirilmesini sağlamak gerekir. Bu noktada ise okul yöneticilerine önemli görevler düşmektedir.

-Özel eğitim öğretmenlerine, uygulamalarda kullanılacak fonksiyonel materyal desteği verilmelidir. Özellikle öğrencilerde beceri kazandırmayı hedefleyen içerikler için, içeriğe uygun materyallerle öğretmenler desteklenmelidir.

-Özel gereksinimi olan bireylerin, hayata daha kolay adapte olmasına katkı sağlamak için sosyal beceri yönünden geliştirilmelerine daha fazla önem verilmelidir.

-Özel eğitim öğretmenleri, kendilerinde eksik veya yetersiz gördükleri alanlarda gelişimlerini destekleyecek kurslara katılmalı ve okul yöneticileri de bu noktada öğretmenleri desteklemelidir.

-Uzaktan eğitim sürecinde, özellikle özel gereksinimli öğrenciler için aile desteği çok önemli olduğu için okul yöneticileri velilerle-öğretmenler arasında etkili bir iletişim kurulabilmesi için köprü görevini üstlenmelidir.

-MEB yetkilileri, özel gereksinimli bireylerin uzakta eğitimden daha verimli bir şekilde yararlanmalarını ve becerilerinin gelişmesini sağlanmasını desteklemek amacı ile kurumlara, öğretmenlere ve ailelere gerekli olan donanım ve materyal desteğini sunmalıdır.

Kaynakça

- Acar, Ç. (2014). *Aile Eğitim Rehberi, Zihinsel Engelli Çocuklar. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim Rehberi.* Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1519/zihinsel-engelli-cocuklar.pdf>
- Agaoglu, E., Gulriz, Imer, ve Kurubacak, G. (2002). A Case Study of Organizing Distance Education: Anadolu University. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 3 (1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/156605>
- Akçamete, G. (2009). *Özel Eğitime Başlangıç. Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ile Özel Eğitim*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ataman, A. (2004). *Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekli Çocuklar. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, (Ed. A. Ataman). Ankara: Gündüz Yayınevi.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. (11. bas). Ankara: Pegem Yayınları.
- Balcı, A. (2018). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Boz, M., Uludağ, G. ve Tokuç, H. (2018). Aile Katılımlı Sosyal Beceri Oyunlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 137-158.
- Cavkaytar, A. (2019). *Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. İ. H. Diken (Ed.), Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim (3-29)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Chang, G.C. ve Satako, Y.(2020). How Are Countries Addressing The Covid-19 Challenges İn Education? A Snapshot Of Policy Measures. Erişim adresi: <https://gemreportunesco.wpcostaging.com/2020/03/24/how-are-countriesaddressing-the-covid-19-challenges-in-education-a-snapshot-of-policymeasures/>
- Çelik, S. (2012). *Problem Davranışları Önlemeye Yönelik Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı Anaokulu Versiyonunun Etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu

- Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erişim adresi: file:///C:/Users/PC/Downloads/315457%20(1).pdf
- Çelikten, Y. (2018). Üstün Yetenekli Çocuklar ve Yönetim. *Turkish Journal of Educational Studies*. 5(1), 1-15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/414282>
- Dağseven, D. (2018). *Sosyal Becerilere Genel Bakış. E. Sazak (Ed.), Özel Eğitimde Sosyal Uyum Becerilerinin Öğretimi İçinde* (s. 33-54). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdinc, S., Kaya, M. U. ve İrice, U. (2020). *Covid-19 Salgını Döneminde Evde İyi Olma Halini Koruma Rehberi*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı. Erişim adresi: https://www.acev.org/wpcontent/uploads/2020/05/ACEV_CovidRehber_BASKIFinal-1.pdf
- Ertürk, S. (2016). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Edge Akademi.
- Eurybase, (2009). *Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi*. Ankara: European Commission. Erişim adresi: http://www.edchreturkeyeu.coe.int/Source/Resources/ORGANISATION_OF_THE_EDUCATION_SYSTEM_IN_TURKEY_TU.pdf
- Giannini, S. ve Albrectsen, A.B.(2020). *Covid-19 School Closures Around The World Will Hit Girls Hardest* Erişim adresi: <https://en.unesco.org/news/covid-19school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest>
- Gilani, I. (2020). *Coronavirus Pandemic Reshaping Global Education System?* Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/en/education/coronavirus-pandemicreshaping-global-education-system/1771350>
- Hui DS, I Azhar E, Madani TA, Ntoumi F, Kock R, Dar O, ve diğ. (2020). The Continuing 2019-nCoV Epidemic Threat of Novel Coronaviruses to Global Health – The Latest 2019 Novel Coronavirus Outbreak in Wuhan, China. *Int J Infect Dis*. Cilt 91, s. 264–66. Doi: <http://10.1016/j.ijid.2020.01.009>
- ICD-10-CM *Interim Coding Guidance for COVID-19*. Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri. Erişim adresi: <https://www.cdc.gov/nchs/icd/icd10cm.htm>
- İlgaz, H., ve Aşkar, P. (2009). The Development of a Community Feeling Scale toward Online Distance Education Environments. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 1(1), 27-34. Erişim adresi: file:///C:/Users/PC/Downloads/3-Article%20Text-473-1-1020210114.pdf
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (36. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasel Ayda, N., Bastas, M., Altınay, F., Altınay, Z., ve Dagli, G. (2020). Educación a distancia para estudiantes con necesidades especiales en escuelas primarias en el período de epidemia CoVid-19. *Propósitos y Representaciones*, 8(3). Doi: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2020.v8n3.587>
- Kargın, T. (2019). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Hazırlama ve Öğretimin Bireyselleştirilmesi*. İ. H. Diken (Ed.), Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim (72-99). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, M. (2016). *Okul Öncesi Çocuklarına Uygulanan Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal Beceri Düzeyleri Üzerindeki Etkisi Ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Erişim adresi: file:///C:/Users/PC/Downloads/429513.pdf

- Kılıç, R. (2015). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/4079760-T-c-milli-egitimbakanligi-ozel-egitim-rehberlik-ve-danisma-hizmetleri-genel-mudurluguozel-egitim-hizmetleri-tanitim-el-kitabi.html>
- Mengi, A. ve Alpdoğan, Y. (2020) Covid-19 Salgını Sürecinde Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437. Doi: <http://10.37669/milliegitim.776226>
- Miles, H.B. ve Huberman A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. California: Sage.
- Noz, H. (2018). *Sosyal Becerilerin Öğretimine Ve Sosyal Becerilerin Öğretiminde Karşılaşılan Güçlüklerle Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ. Erişim adresi: <file:///C:/Users/PC/Downloads/533259.pdf>
- Parenteau, C., Bent, S., Hossain, B., Chen, Y., Widjaja, F., Breard, M., ve Hendren, R. (2020). The Experience of Parents of Children With Autism Spectrum Disorder During The COVID19 Pandemic: A *Qualitative Analysis*. 1-13, Doi: <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-46426/v1>
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çev. M. Bütün ve SB Demir). (2. baskı) Ankara: PegemA Akademi.
- Sakarya, A. (2011). *Zihinsel Engelli Çocuklar İçin Moodle Ortamında Bir Uzaktan Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Erişim adresi: <file:///C:/Users/PC/Downloads/300166.pdf>
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 6(4), 543-559 Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108517>
- WHO. (2020a). *Naming The Coronavirus Disease (COVID-19) and The Virus That Causes It*. World Health Organization (WHO). Erişim adresi: [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-andthe-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-andthe-virus-that-causes-it)
- WHO. (2020b). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19*. World Health Organization (WHO) Erişim adresi: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-generals-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-ncov-on-11-february-2020>
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri ile Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık <https://saglik.gov.ct.tr/> <http://mebnet.net>

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Uluslararası Fırat Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığı

Tarih: 14.12.2021

No: 100/050/REK.001

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50

2. yazar katkı oranı : %50